

В обідню пору на Рівне посипалися перші авіабомби

«На світанку 22 червня прийшла війна. По шпиталю чергувала військлікар 3-го рангу Глузман, помічник чергового лікаря від адміністративно-господарської частини – тов. Хижняк. Дзвінком уповноваженого Особливого відділу черговий лікар була повідомлена про війну, про напад гітлерівських полчищ. Місто було в сум'ятті, по вулицях мчали військові автомашини, у повітрі пролітали, ще не бомбардуючи, фашистські літаки. Були введені в дію засоби протиповітряної оборони, тріщали зенітні кулемети. На всіх перехрестях біля репродукторів збиралися юрби людей, нікому не хотілося вірити, що війна увірвалася в їхній дім».

Так розпочинаються спогади начальника військового шпиталю № 2349, полковника медичної служби Миколи Берковського про події, що відбувалися в м. Рівне 79 років тому, у перші дні німецько-радянської війни. Ці мемуари були передані в Рівненський обласний краєзнавчий музей краєзнавцем Андрієм Дубовим 2018 року. Уривок збереженої розповіді живого свідка пропонуємо увазі читачів «7 днів».

**«Ну, лікарю,
розпочалася війна,
справжня війна»**

«Невдовзі начальником шпиталю був скликаний керівний склад. Більшість з'явилася з членами своїх родин – у цю тяжку хвилину, як би відчуваючи довгу розлуку, усі прагнули бути разом.

Начальник шпиталю вирушив до командира 22-го мотомехкорпусу генерала

-три машини, які тут же завантажували пораненими і спрямовували в бік Києва.

На залізничний транспорт розрахувати було неможливо: станція Ровно була у вогні, навколо диміли і палали інтендантські склади,

Ми залишилися без води і світла.

25 червня до нас прибув начальник Луцького шпиталю № 2348 т. Прилуцький, приїхав він до нас із невеликою групою своїх співробітників. На шосе Рівне – Луцьк вони потрапили під наліт «мессершмідтів». Були в нього по дорозі вбиті і поранені. Він розповів, що одна із бомб влучила на території їхнього шпиталю в укриття, де ховалися члени родин і поранені, котрі там загинули. Усі вони були страшенно деморалізовані й не могли надати нам ніякої практичної допомоги. У той самий день до нас із Києва прибув військовий лікар 1-го рангу, призначений начальником ПЄПу 75 5-ї армії. Його установа повинна була формувати Луцький військовий шпиталь, але його рештки були вже в Ровно. У нас з'явився прямий начальник, адже з начсанармом 5-ї армії встановити зв'язок нам так і не вдалося.

Обставинки на фронті ми не знали. Усім чомусь здавалося, що ворога буде відкинуто і реальної загрози для Ровно не буде. Але в дійсності все було набагато грізніше, ніж ми думали. У той же час через Ровно рухалися частини 9-го мотомехкорпусу в напрямку Луцька. Начальник санітарної служби цього корпусу т. Фомченко розповів нам про обста-

Підбитий радянський танк біля історико-краєзнавчого музею (суч. вул. Драгоманова, – прим. ред), червень 1941 р.

командира 22-го мехкорпусу генерал-майора Кондрусева, який був начальником гарнізону, за вказівками. Командир корпусу знаходився у своєму кабінеті із заступником з політичної частини, бригадним комісаром Синіциним і начальником штабу корпусу генерал-майором Тамручі. Усі вони були в похідному спорядженні. Не чекаючи на запитання, генерал Кондрусев казав: «Ну, лікарю, розпочалася війна, справжня війна. Зараз у нас збір по бойовій тривозі, дійте за своїм планом, не гайте жодної хвилини». Не знав начальник шпиталю, що через день привезуть до нього на задньому сидінні «емки» пошматований снарядом труп генерала Кондрусева, улюбленця солдатів і командирів, справжнього солдатського батька.

Зв'язатися з начсанармом 5-ї армії, бригадним лікарем Вишневецьким не вдалося: зранку вже був порушений зв'язок. Ходили чутки, що вже зранку штаб 5-ї армії в Луцьку був підданий нищівному бомбардуванню.

О 12-й годині по радіо передають виступ Молотова. Збираємося біля репродуктора у дворі шпиталю. З боку Дубна з'являється в небі група літаків. Військлік 2-го рангу Лисак як людина, котра має бойовий досвід біля Халхін-Голу, авторитетно заявляє: «Це наші летять». Але раптом літаки розгортаються над казарменним містечком...

... і з пікірування починається жорстоке бомбардування. Ескадрилья за ескадрильєю налітають на казарми. Це було о 13-й годині 22 червня. У шпиталі вилітає скло, сиплеться зі стін і стель штукатурка. Коридори і палати всіяні битим склом.

З усіх боків несуть у шпиталь поранених. Як військовослужбовців, так і цивільних. У хірургічному корпусі всі коридори і сходові майданчики заставлені ношами з пораненими. Приносять і вбитих. Швидко порожніє територія казарменного містечка. Частини стрімко шикуються в бойові колони і вирушають на фронт. Промайнув штабний автобус 19-ї танкової дивізії, з вікна махає рукою начсандив.

У морзі шпиталю не вистачало місць для вбитих

Через деякий час розпочинається другий наліт. Важка бомба вибухає в тирі навпроти шпитальних воріт, з боку Військової вулиці. Нові вбиті та поранені.

У морзі шпиталю немає місць, убитих складають біля нього на землю. Тут же, біля огорожі шпиталю, ховають убитих. Нальоти авіації не припиняються, на території шпиталю стає абсолютно неможливо працювати.

Через наївність перших днів війни припускаємо, що противник бомбардує лише казарменне містечко, як військовий об'єкт, а тому потрібно перебазуватися в місто. Представник міськвиконкому, вислухавши наші міркування, надає шпиталю приміщення кооперативного технікуму по вул. 17 Вересня, він же надає для перевезення поранених з території шпиталю два міських автобуси. Користуючись нічною темрявою, перевозимо зі шпиталю нетранспортабельних хворих і поранених, що залишилися. Швидко заповнюються пораненими всі поверхи, навіть сходові майданчики. У підвальному приміщенні розгортаються дві перев'язочно-операційні. Йде безперервний потік поранених.

Не вистачає ні рук, ні засобів.

День 23 червня змінює ніч, а потім поранених не зменшується. Разом із воїнами прибувають і члени родин із прикордонних гарнізонів. Багато з них важко поранені, у всіх просякнуті кров'ю пов'язки, усі виснажені, голодні, деякі майже роздягнені, серед них діти, жінки, літні люди.

24 червня зранку починають надходити поранені з-під Дубно, на підступах до якого зав'язалися сильні бої.

Увесь час не вистачає рук, багато співробітників шпиталю не з'являються на роботу, увесь тягар турбот лягає на невелику групу військовослужбовців.

Начальник хірургічного відділення добу не відходив від операційного столу

День і ніч не відходить від операційного столу начальник хірургічного відділення, військовий лікар 2-го рангу Дяденко. У міру сил йому намагається допомогти контужений у перший день війни ординатор Лисак. На 22 червня не повернувся з відпусток батальйонний комісар Хоменко, військовий лікар 2-го рангу Мінковський, військлік 3-го рангу Стасюк; із відрядження – молодший політрук Дудник; із запасу прибуло лиш три пропагандисти, т.т. Пасько, Доля і Прокоф'єв та лікар Наталія Миколаївна Новикова, акушер за спеціальністю; прибуло до десяти чоловік медсестер. Основний начсклад був приписаний зі східних областей України і до місця служби добратися не міг. Прибула значна кількість мобілізованого рядового складу для формування шпиталю, прибували вози, коні, дві

яскравим вогнищем горіли штабелі дров, складених свого часу біля колії. У повітрі увесь час висіла ворожа авіація. Зараз уже бомбардували і обстрілювали не військові містечка, а хаотично всю територію міста. Фашистські стерж'ятники ганялися за кожною автомашиною.

Центральна магістраль міста – вулиця Сталіна – була вся у вогні: горіли окремі будинки, магазини, кіоски. І все ж таки єдиним справжнім виходом була б евакуація залізницею.

Військовий комендант станції Ровно запропонував нам на 17-му кілометрі розвантажити вагони від побутового каменю і завантажити їх пораненими, пообіцявши при першій же можливості надати їй паровоз. Негайно приступили до справи. Протягом двох діб тривало завантаження вагонів пораненими. На цей ешелон ще на місці не раз налітали фашистські літаки, але завдати йому якоїсь шкоди не вдалося. Лише через багато днів, уже в Києві, дізнаємося, що всі наші поранені (кілька сотень чоловік) благополучно прибули до Києва.

На третій день місто залишилося без води і світла

Дуже тяжким був для нас день 24 червня. Ворожі лазутчики в місті стріляли з дахів і вікон по наших військовослужбовцях, сигналізували ракетами і ліхтариками, зовсім знахабніли – у місті вже фактично не було гарнізону, усі частини пішли на передній край.

Цього ж дня вийшли з ладу електростанція, водогін, лінія зв'язку.

Фомченко розповів нам про обстановку на фронті й настійно пропонував готувати шпиталь до евакуації за лінію старого радянсько-польського кордону, поки вільне шосе Ровно – Новоград-Волинський.

26 червня на маленькому аркуші блокнота військлік 1-го рангу Златін віддав нам розпорядження передислокуватися в Новоград-Волинський, де нам від нього надійдуть подальші вказівки.

До Новограда-Волинського пересувалися окремими групами різним транспортом, аж до автодезкамери. Вдалося зберегти увесь начсклад, усі документи особливої важливості, інструментарій, частину санітарно-господарського майна. Нелегким був цей шлях. Урок, отриманий нами в перші дні війни, згодом послужив нам не раз.

Із важким серцем залишали ми наші спорожнілі рідні домівки, залишали в Ровно велику частину нашого серця. Але і в ці тяжкі дні вірили, що перемога буде за нами і ми повернемося в наше чудове Ровно».

Шпиталь № 2349 повернувся до Рівного лише через 3 роки, восени 1944-го, пройшовши дорогами війни «від Ровно до Валуйок і Воронежа, до Сталінградських і Донських степів, від Сталінграда до Орла – Курська, від Курська до Вісли», діючи «у складі Південно-Західного, Сталінградського, Донського, Центрального і 1-го Білоруського фронтів», і увесь цей час його незмінним начальником залишався Микола Берковський. Командування високо оцінило самовіддану роботу особового складу шпиталю, багато його співробітників були відзначені урядовими нагородами».

Наталія ГАВРИШ, старший науковий співробітник відділу нової і новітньої історії Рівненського обласного краєзнавчого музею.